

О.О. Кулініч*

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ІНФОРМАЦІЮ І ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ЯК ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА

Динаміка сучасного суспільного життя тісно пов'язана з переходом до ринкових відносин, вагома роль у яких належить здобуткам науково-технічного прогресу. Розширення форм власності на фоні вказаних тенденцій призвело до того, що в Україні активно почали розвиватися такі недержавні сфери господарської діяльності, як медіаіндустрія, відеоіндустрія, музична індустрія, поліграфічна індустрія, цифрові комунікації. Але, незважаючи на швидке їх становлення правовласники опинилися перед низкою глобальних проблем, основною з яких є широкомасштабне незаконне використання належної їм інформації. Дане явище є міжнародною проблемою, і всі країни вживають заходів щодо припинення подібної практики.

Процес реформування цивільного законодавства України, зокрема прийняття Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), а також приєднання України до міжнародних конвенцій щодо охорони авторських прав, підкреслює необхідність встановлення адекватності національного механізму захисту прав інтелектуальної власності сучасним світовим стандартам.

Ця проблема не може бути вирішена без визначення співвідношення між суміжними та дуже близькими поняттями: інформацією, яка може бути складовою об'єкту інтелектуальної власності (об'єкту виключних прав) та “режимною інформацією” (таємницею). Виділення спільних рис та відмінностей мета цієї статті.

Інформація, як і інтелектуальна власність, об'єктом монографічних досліджень стала тільки наприкінці ХХ століття. Багато наукових досліджень присвячені окремо питанням права інтелектуальної власності¹ та окремо інформації як об'єкту права², та лише деякі науковці у своїх роботах торкаються питання співвідношення між інформацією та інтелектуальною власністю³. Це питання досі залишається дискусійним і поки що єдиної точки зору в його вирішенні науковцями не досягнуто.

Інтелектуальна власність — збірне поняття, що використовується для позначення сукупності виключних прав на результати творчої діяльності, а також прирівняних до них щодо

© Кулініч О.О., 2005

* аспірант Одеської національної юридичної академії

¹ Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навч. закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. — К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2002. — 624 с.; Бромберг Г.В., Розов Б.С. Интеллектуальная собственность: действительность переходного периода и рыночные перспективы. — М.: ИНИЦ, 1998. — 208 с.; Інтелектуальна власність в Україні: правові засади і практика. Наук.-практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О.Д. Святоцького. — К.: Ін Юре, 1999; Дозорцев В.А. Исключительные права и их развитие // Вступительная статья в кн.: Права на результаты интеллектуальной деятельности. Авторское право. Патентное право. Другие исключительные права. // Сб.-к норм, актов. — М. ДЕ-ЮРЕ, 1994; Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Учебник. — М.: ПБОЮЛ, 2000. — 752 с.; Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (исключительные права). — М., 2000.

² Бачило И.Л. Информациа как объект правового регулирования // Использование принципов единой государственной системы документационного обеспечения управления в работе с управленческими документами и обеспечения их сохранности в ведомственных архивах: Материалы научно-технического семинара. — Л.: ЛДНТП, 1991. — С. 24; Дозорцев В.А. Информациа как объект исключительного права // Дело и право. — 1996. — № 4. — С. 27-35; Кураков Л.П., Смирнов С.Н. Информациа как объект правовой защиты. — М.: Гелиос, 1998. — 240 с.

³ Бачило И.Л. Институты интеллектуальной собственности и информациа // Интеллектуальная собственность: современные правовые проблемы. Проблемно-тематический сборник. — М., 1998; Кирдяшова Е.В. Интеллектуальная собственность и информациа // Законодательство и практика средств массовой информации. — 1997. — № 11 (39). — С. 28-36; Бороухин А. Информациа и интеллектуальная собственность // <http://infolaw.hut.ru/distr.shtml>.

правового режиму засобів індивідуалізації юридичних осіб, продукції, робіт і послуг⁴. Існує точка зору, що термін інтелектуальна власність необхідно розуміти як сукупність особистих немайнових і майнових прав, що мають винятковий (абсолютний) характер, на результати творчої діяльності, включаючи прирівнені до них об'єкти⁵.

В цивільному праві України до об'єктів інтелектуальної власності традиційно відносять літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці⁶.

Об'єкти інтелектуальної власності — результат духовної, творчої діяльності автора або колективу авторів, що виражається в нових досягненнях, появи нових знань у галузі науки, техніки і художнього та образотворчого мистецтва. У цілому об'єкти інтелектуальної власності можна охарактеризувати як відомості і дані, яким властиві наступні ознаки: нематеріальність, новизна, творча природа і винятковий характер прав осіб — власників⁷. У науковій літературі існує точка зору⁸, що об'єкти інтелектуальної власності можуть бути особливою групою інформації, виключне право на використання якої належить суб'єктам цих прав. Під виключним правом ще у дореволюційній цивілістиці визнавали таке право, що надає особі виняткову можливість здійснення відомих дій із забороною можливості наслідування⁹. Тобто дореволюційне правознавство ґрунтувалося на тому, що виключне право надає його суб'єкту виняткову можливість (монополію) на його здійснення стосовно конкретного об'єкту.

Право інтелектуальної власності як цивільно-правовий інститут є сукупністю правових норм, які регулюють суспільні відносини володіння, користування і розпорядження особою належним йому відповідно до закону результатом інтелектуальної діяльності. Зміст правомочностей звичайного права власності залежить від об'єкта власності. Особливість об'єкта інтелектуальної власності полягає в тому, що він має здатність до тиражування і його копією можуть володіти треті особи, яким належить право власності на носій результату інтелектуальної власності¹⁰.

З прийняттям ЦК України поряд із результатами інтелектуальної, творчої діяльності окреме місце серед об'єктів цивільних прав посідає інформація. Визначення у ЦК України інформації як особливої цивілістичної категорії є виправданим завдяки встановленню особливих правових режимів інформації, а саме: режиму особистої таємниці, комерційної таємниці, банківської таємниці, таємниці усиновлення тощо.

Інформацією є документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі¹¹.

Інформацію розуміють як формалізоване знання, яке закодоване знаками, символами та зафіксоване на матеріальному носії, призначеному для передачі, у процесі якого відбувається

⁴ Гражданское право Часть I. Учебник / Под. ред. Ю.К. Толстого, А.Н. Сергеева. — М.: ТЕИС, 1996. — С. 189.

⁵ *Абдуллин А.И.* Методические рекомендации по специальному курсу "Право интеллектуальной собственности" для студентов юридического факультета. — Казань: КГУ Унипрес, 1998. — С. 14.

⁶ Цивільний кодекс України // Голос України. — 2003. — № 45-46.

⁷ *Сергеев Л.И.* Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. — СПб: Изд. СПбГУ, 1994. — С. 620.

⁸ *Кохановська О.* Актуальні теоретичні проблеми співвідношення інформаційних прав і прав інтелектуальної власності // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 8. — С. 101.

⁹ *Шершеневич Г.Ф.* Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). — М.: Фирма «Спарк», 1994. — С. 254.

¹⁰ Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навч. закладів / За ред. О.А. Підпригоря, О.Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2002. — С. 53.

¹¹ Цивільний кодекс України // Голос України. — 2003. — № 45 — 46.

відображення у суб'єкта, який приймає знання, стосовно конкретних фактів, подій та ін.

На нашу думку, можна погодитися з точкою зору про важливість розрізнити “інформацію” як термін повсякденного життя і як правову категорію, в якій вона не завжди може виступати¹². Наприклад, у буденному житті інформація — це просто повідомлення про що-небудь, у науковій сфері — це відомості, які є об'єктом вивчення, зберігання, переробки і передачі якої-небудь інформації.

Інформація, з одного боку, реалізує матеріальне середовище життя людини, виступаючи в ролі інноваційних технологій, комп'ютерних програм, телекомунікаційних протоколів і т.п., а з іншої — служить основним засобом міжособових відносин, постійно виникаючи, видозмінюючись і трансформуючись у процесі переходу від однієї людини до іншої. Тим самим, інформація одночасно визначає і соціокультурне життя людини, і його матеріальне буття.

Інформація знаходиться у сфері регулювання як публічного, так і цивільного права. Інформація як об'єкт права займає значне місце у сфері цивільного права. Проте область її використання в цивільному обігу значно вужче, оскільки предметом цивільного права, є взаємнооціночні суспільні відносини у вигляді майнових і особистих немайнових відносин¹³.

Відповідно до Закону України “Про інформацію”¹⁴, за режимом доступу розрізняють загальнодоступну інформацію та інформацію з обмеженим доступом. З точки зору цивільно-правового регулювання науковий інтерес представляє інформація з обмеженим доступом. Інформацію з обмеженим доступом ми розуміємо як відомі тільки визначеному колу осіб і цього визначеною цінністю, що володіють у силу відомості, дані і знання, стосовно яких вживаються заходи, спрямовані на обмеження вільного доступу третіх осіб, поширення яких може заподіяти істотну шкоду зацікавленим особам. Зіставивши поняття об'єктів інформації з обмеженим доступом і інтелектуальної власності, можна зробити висновок про те, що інтелектуальна власність і інформація з обмеженим доступом мають загальну інформаційну природу. Тобто об'єкти інтелектуальної власності та інформація з обмеженим доступом — це, насамперед, відомості про явища матеріального світу.

Отже, при порівнянні інформації і результатів інтелектуальної власності, можна стверджувати, що будь-який із об'єктів інтелектуальної власності, який потребує включення в обіг та набуває зовнішньої форми, може брати участь у комунікативних відносинах як інформація. Інформація за змістом поняття більш широке, ніж об'єкт інтелектуальної власності, який традиційно розглядають як результат інтелектуальної діяльності, якому властива ознака творчості.

Творчість — це діяльність, у результаті якої народжується щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість — це складний процес, який зумовлюється індивідуальними здібностями творця, умовами, за яких він творить, метою, яку він перед собою поставив, та іншими факторами, які передбачити важко. Творчий процес, що відбувається у свідомості людини, безумовно, інтелектуальний¹⁵. Отже, будь-який результат інтелектуальної, творчої діяльності, який формалізований та знаходиться в обороті, стає інформацією. Й інформацію, й інтелектуальну власність особа отримує при визначенні та виокремленні відомостей із довкілля за допомогою інтелектуальної (розумової) діяльності. Власна інтелектуальна діяльність особи також відображається як на сприйнятті інформації, так і при створенні об'єкта інтелектуальної власності.

Разом із тим, володіючи загальною інформаційною природою, інформація з обмеженим

¹² Туманова Л.В., Снытников А.А. Обеспечение и защита права на информацию. — М., 2001. — С. 20.

¹³ Там само. — С. 150.

¹⁴ Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. // ВВР. — 1992. — № 48. — Ст. 650.

¹⁵ Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навч. закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2002. — С. 65-67.

доступом і об'єкти інтелектуальної власності мають принципові розбіжності¹⁶. Зокрема, відомості, що створюють інформацію з обмеженим доступом, можуть і не мати творчої природи. Основною ознакою інформації з обмеженим доступом є її невідомість, а наявність або відсутність творчої природи принципово не впливає на сутність інформації з обмеженим доступом. Вимог, пов'язаних із творчим характером інформації з обмеженим доступом, чинне законодавство не містить.

Відомості, що є основою інформації з обмеженим доступом, не є предметом виключних прав. Разом із тим, необхідно пам'ятати, що, незважаючи на існуючі відмінності між інформацією з обмеженим доступом із об'єктами інтелектуальної власності, фактично той або інший об'єкт інформаційної природи може одночасно відповідати як критеріям інформації з обмеженим доступом, так і ознакам об'єкта інтелектуальної власності. Розглядаючи питання про співвідношення в цілому інформації з об'єктами інтелектуальної власності деякі вчені висловлюють твердження про те, що інформацію неможливо врегулювати тільки інститутом інтелектуальної власності і, навпаки, інтелектуальна власність як інститут може входити до складу інформаційного права¹⁷.

Отже, оскільки інформація з погляду об'єктів цивільних прав може матеріалізуватись у результатах інтелектуальної діяльності та у відомостях, що не відповідають ознакам, але які є важливими для їхнього власника і тому перебувають в режимі таємниці, при захисті даних відомостей можливо одночасне застосування як норм авторського і патентного права, так і норм про захист таємниці. З погляду цивільного права інформація стає інтелектуальною власністю, якщо їй властива ознака творчості, та у випадку, коли крім творчого характеру, перебуває у режимі таємниці. Але якщо інформація не має ознак творчості та належить до інформації з обмеженим доступом, то щодо неї встановлюється режим таємниці. Всі інші види інформації як правової категорії (наприклад, загальнодоступна інформація та ін.) повинні розглядатися поза сферою регулювання цивільного законодавства. На нашу думку, зазначенні відмінні та схожі риси між інформацією та об'єктами інтелектуальної власності вимагають більш ґрунтовних досліджень у сфері цивільного права, а запропоновані у статті висновки, не зважаючи на їх дискусійність, можуть служити базою для подальших наукових розробок.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою цивільного права
Одеської національної юридичної академії (протокол № 2 від 12 вересня 2005 року)*

¹⁶ Дозорцев Г.Л. Информация, как объект исключительного права // Дело и право. — 1996. — № 4. — С. 27-38.

¹⁷ Семилетов С.И. Информация как особый объект права // Проблемы информатизации. — 1999. — № 3. — С. 59.